

Сучасний професіонал повинен мати розуміння необхідності безперервної освіти, постійного оволодіння передовими технологіями, знаннями, скарбами культури, мати відповідні рівні компетенцій, здатність до діалогу, адаптації до нових умов, знаходити нестандартні рішення, мати високий рівень професіональної ерудиції. Для сталого розвитку країни треба посилювати взаємодію системи освіти з соціальною сферою, громадянським суспільством та економікою, подолати дисгармонію між освітніми практиками та виробництвом, подолати відчуженість науки від виробництва, готувати професіоналів нової формації на базі модернізованих, актуальних матеріально-технічних ресурсах.

УНІВЕРСИТЕТ МАЙБУТНЬОГО: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Мелков Юрій, доктор філософських наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник
відділу соціальних та інституційних трансформацій у вищій освіті
Інститут вищої освіти НАПН України*

Говорити про майбутнє будь-якої сфери людської діяльності – справа не дуже вдячна та ефективна, але розмірковувати про майбутнє освіти – тим більше. Адже саме освіта, й насамперед освіта вища, має готувати людину до життя у світі майбутнього: адекватність і результативність такої підготовки можуть бути оцінені повною мірою лише згодом, лише у самому майбутньому, коли виправляти та корегувати помилки та недоліки сенсу вже не буде. Освіта завжди має працювати «на випередження», але вона нерідко й помиляється щодо природи та потреб нових більш або менш прогнозованих реалій, які ще не настали, – звично екстраполюючи при цьому на майбутнє тенденції та моду, очевидно наявні у ситуації сьогодення.

У контексті України «випереджальний» характер вищої освіти виявляється тим більш актуальним, що мова йде про потреби повоєнного відновлення країни, – втім, не зважаючи на те, що окремі риси такого відновлення виявляються очевидними (необхідність відбудови зруйнованої інфраструктури, потреби адаптації ветеранів до мирного життя тощо), загальна ситуація у складному й навіть «понадскладному» світі залишається непередбачуваною та неоднозначною (концепція «VUCA»). Звичайно, менш

віддалена перспектива більше піддається прогнозуванню; так, за останнім (лютий 2025 р.) звітом Всесвітнього економічного форуму, «робітники можуть очікувати, що дві п'ятих (39%) їх наявних навичок будуть трансформовані або виявиться застарілими протягом періоду 2025–2030 рр.» [2, с. 6]. Цікаво, що даний показник виявляється меншим, ніж у прогнозах 2023 р. та особливо 2020 р., напередодні пандемії (відповідно, 44 та 57%), – адже значна кількість робітників вже пройшли зміну або підвищення кваліфікації.

Проте, для вищої освіти в цілому подібна ситуація обертається все ж таки неабияким викликом, і в тому числі з огляду на обмеженість здатності до перекваліфікації, адже дана процедура адаптації до змін передбачає скоріше еволюційний, ніж революційний характер цих останніх. За умов світу, що стрімко трансформується та не є повністю передбачуваним, цілком можливо, що навіть базові навички можуть потребувати радикальної зміни, оскільки не надаватимуть можливості пере- чи підвищення кваліфікації, – якщо умовна більшість навчального матеріалу здатна застарівати швидше за відповідні оновлення програм, постає питання про більш радикальну трансформацію вищої освіти в цілому. І зокрема – про нагальну потребу досягнення синергії у напрямках розвитку вищої освіти та інших сфер суспільної діяльності [1].

Так, можна стверджувати, що наявні тенденції розвитку науки, економіки та суспільства в цілому визначають перспективи інституційних трансформацій закладів вищої освіти у напрямі деформалізації та децентралізації, гуманізації та екологізації. Деформалізація та децентралізація навчання та реальне запровадження персоналізованого підходу як в освіті, так і в управлінні закладом вищої освіти обумовлена тим, що в умовах понадскладності світу ані державний орган, ані адміністрація закладу не можуть виступати єдиним суб'єктом управління освітою, суб'єктом визначенні стратегій перетворень. Такі перетворення, аби бути ефективними, мають не лише реалізовуватися, але й ініціюватися демократичним шляхом за активної участі всіх осіб і структур, залучених до освітнього процесу в якості його повноправних суб'єктів. Іншими словами, розвиток університету має здійснюватися на засадах самоорганізації, а не централізованої та бюрократичної зовнішньої регламентації.

Крім того, університет у сучасному світі більше не володіє монополією на вищу освіту, поступаючись місцем іншим гравцям, і особливо самоосвіті та неформальній освіті. Університет перестає бути окремим незалежним

закладом – і стає своєрідною мережею, тісно включеною в багатогранну структуру складного сучасного суспільства. А тому і його місія має бути безпосередньо пов'язаною з цілями та цінностями суспільства. Як стверджує зокрема Ніколас Максвелл: «Нам терміново потрібно здійснити революцію в університетах, аби проблеми життя були поставлені в основу академічної діяльності, а основною метою стало допомогти людству досягти прогресу в напрямі якомога кращого світу» [3, с. 123]. А це, у свою чергу, передбачає та вимагає переорієнтації з короткострокових перспектив на довгострокові, а сфери науки – на соціальне служіння, на цілераціональність та на здобуття не просто знання, а мудрості.

Власне, розвиток сучасної науки, що характеризується зокрема й вітчизняними спеціалістами з філософії науки як становлення якісно нового постнекласичного типу наукової раціональності, здійснюється у напрямі людиномірності та екологічності. Відповідно, перспективою трансформації університету виявляється гуманізація та гуманітаризація навчання – з акцентом на формування критичного та системного мислення, здатності до творчості, поцінування природної та культурної багатоманітності та толерантного ставлення до інших та до світу в цілому.

Подібні навички як раз і можуть виступати відповіддю університету на виклики ситуації, за якою заздалегідь визначені знання та вміння здатні швидко застарівати та ставати нерелевантними у майбутньому, – це сприяє як раз розвитку далекосяжності та філософської, загальнокультурної глибини як засадничої характеристики змісту вищої освіти – на противагу орієнтації на короткостроковість та на «прагматичне» розуміння вищої освіти як «послуги» з чітко визначеними функціями та результатами. Іншими словами, одним із завдань університету постає сприяння формуванню універсальних людських якостей, які дозволятимуть людині засвоювати та створювати нові знання протягом усього життя, а також набувати нових умінь і навичок у світі понадскладності та непередбачуваного майбутнього. При цьому важливо підкреслити, що гуманізм і людиномірність як ознаки нової вищої освіти не є тотожними класичному антропоцентризму доби Модерну, – і саме тому подібні тенденції та перспективи мають поєднуватися з напрямом екологізації, а практики «університету без стін» – з практиками «зеленого університету».

Список використаних джерел:

1. Мелков Ю.О. Гуманістичні та ціннісні засади розвитку університетів у контексті післявоєнного відновлення: синергія трансформації вищої освіти, науки та суспільства (теоретико-методологічні засади й аналіз провідного досвіду) // Розвиток університетів: теоретичні та методичні засади забезпечення синергії соціальних і інституційних трансформацій вищої освіти, науки та економіки: монографія / Ю. Мелков, А. Гаврилюк, В. Зінченко, Ю. Вітренко, В. Ворона; за ред. Ю. Мелкова. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. – С. 8–32. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-45-8-2024>
2. Future of Jobs Report 2025 / World Economic Forum. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf
3. Maxwell N. Creating a Better World: Towards the University of Wisdom // The Future University: Ideas and Possibilities / Ed. by Ronald Barnett. Routledge, 2012. P. 123–138.

ОСВІТНІ ЦІННОСТІ ЄС: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ *Нестеренко Андрій, здобувач третього освітньо-наукового рівня спеціальність В 10 Філософія, ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

Одним із обов’язкових мінімумів, який потрібно привести у відповідність із правом ЄС країнам-кандидатам, стосується регулювання сфери освіти й культури. Особливу увагу приділяють питанням формальної та неформальної освіти, вищої освіти, а також питанням культури і спорту і молодіжної політики.

ЄС має додаткову компетенцію у сфері освіти разом з національним законодавством країн-членів. Для сфери освіти в ЄС проблемним є питання старіння населення, виходячи з цього акцент робиться на удосконалення професійної підготовки на базі професійно-технічної освіти, мобільності студентства; забезпечується якісна освіта для мігрантів, біженців тощо.

Європейський вимір в освіті презентує себе через такі напрямки:

- практика викладання та поширення мов держав-членів в процесі навчання та взагалі в освітньому середовищі;
- академічне визнання дипломів;
- схвалення та заохочення мобільності акторів освітнього простору;
- заохочення участі молоді у розбудові громадянського суспільства та демократії;
- інклюзія;
- розвиток дистанційної освіти та цифрових платформ для впровадження цієї форми навчання.